

€ 2,75

JAARGANG 18 NUMMER 1 maart 2007

- CJamin in Leiden
- Tram blijft historie
- Boekdrukkerij Eduard IJdo
- Karpetten- of buurthuis?

STIEZZ

TIJDSCHRIFT OVER DE GESCHIEDENIS VAN WERKEND LEIDEN

Colofon

Stielz Jaargang 17 (2006) Nummer 3
ISSN 0928-9437

Stielz stond oorspronkelijk voor StielZaken als uitgave van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (Stiel). Deze stichting ijvert voor de opsporing en behoud van monumenten van bedrijf en techniek in Leiden en omgeving. Stiel verstaat onder monumenten niet alleen oude fabrieken, maar ook winkels, pakhuizen, bruggen, stations en nutsbedrijven. Sinds de oprichting van de stichting in 1987 is dankzij haar inspanningen een groot aantal complexen op de plaatselijke en landelijke monumentenlijsten geplaatst. Verder onderzoekt en beschrijft Stiel de geschiedenis van Leiden als vooraanstaande industriestad. Met de ondertitel 'geschiedenis van werkend Leiden' gaat dit blad een stapje verder dan de formele doelstelling van de stichting: de beschrijving van de recente sociaal-economische geschiedenis van Leiden en omgeving.

Secretariaatsadres Stiel

Hogewoerd 125, 2311 HK Leiden. Tel. 071-5125877; e-mail: bolwerkleden@hetnet.nl. Nieuwe donateurs, die ons werk willen steunen, kunnen zich voor minimaal € 15 per jaar aanmelden. Bedrijfsdonateurs betalen minimaal € 50 met recht op een advertentie in dit blad. Het verschuldigde bedrag kan worden overgemaakt op Postbank 10.39.391. Donateurs ontvangen het blad gratis. Losse nummers € 2,75.

Website Stiel:

www.stiel-leiden.nl

Redactie Stielz

Wibo Burgers, De Fruittuinen 70, 2132 NZ Hoofddorp, tel. 023-5632725, e-mail: wibo.burgers@wxs.nl

Distributie

K. Ravensbergen; Snippenhoek 4 2317 WX Leiden. Tel. 071-5212605

Druk

Elvé Leiden

Ontwerp omslag en concept binnenwerk

Donna Smith

Lay out

Grafisch Bureau Christine van der Ven, Voorschoten

Medewerkers aan dit nummer

Niek Bavelaar is 'huisfotograaf' van Stiel. Tel. 071-5149863; e-mail: n.bavelaar@zonnet.nl

Wibo Burgers is journalist en kunsthistoricus.

Berry Dongelmans is als boekhistoricus verbonden aan de Opleiding Nederlandse taal en cultuur en Boek en digitale mediastudies van de universiteit van Leiden.

Joop Gijsman is oud-ondernemer en secretaris/penningsmeester van Stiel.

Michiel Rohlof studeert kunstgeschiedenis in Leiden.

Jury Smit is historicus en journalist.

Gerard J. Telkamp is historicus.

Hans Vollaard is voorzitter van Stiel.

Stielz komt tot stand dankzij steun van de volgende Leidse bedrijven

Dieben BV Beheersmij

Bestuur Stichting Industrieel Erfgoed Leiden

Drs J.P. Vollaard, voorzitter, J.J. Gijsman, secretaris/penningsmeester, mr. H.J. Korthof, mr.ir. L. Barendregt, drs W.B. Burgers, drs. G.J. Telkamp, J.W. Wesseldijk.

Ere-voorzitter: Ing. H.J. Budel

REDACTIONEEL

Op vakantie in Krimpen aan den IJssel

De plek waar de dijken werden doorgebroken om Leiden te ontzetten: dat is de eerste associatie van Leidenaren bij Krimpen aan den IJssel. Maar Krimpen heeft meer. Het kent een historisch scheepswerfsterrein van de firma Joh. Van Duijvendijk, de laatste langs de Hollandse IJssel die nog redelijk intact was. Wás, want helaas is onlangs de dwarshelling gesloopt. Ook al was de dwarshelling in tegenstelling tot de werfchuren geen Rijksmonument, het vormde samen met de schuren een historisch ensemble.

Stichting Groene Hart heeft in november 2005 de reisgids "De Achterkant van Holland: speurtochten langs industrieel erfgoed in het Groene Hart" gepubliceerd. Die stippelt wandel- en fietstochten uit langs steen- en pannbakkerijen in het Leidse achterland (met onder anderen de voormalige kleiwarenfabriek Nieuw Werklust in Hazerswoude-Rijndijk), kaasindustrie in Woerden en Bodegraven, Leerdamse glasblazerijen, sluisen en watertorens van Breukelen tot Schoonhoven en de Weesper porseleinfabriek. Het industrieel verleden van het Groene Hart kent veel scheepsbouw, zoals in de Alblasserwaard en Gorinchem. Scheepswerven en dijkvilla's voor directeuren zijn daar de restanten van; het lijkt vergane glorie. Over de Krimpener scheepswerf staat nog in de reisgids dat die nagenoeg volledig intact is. Dat is dus niet meer zo. Hierbij dus een aansporing de komende vakanties te gebruiken om nog te zien wat er van over is, alvorens er nog meer verdwenen is van het industriële verleden. Op naar Krimpen dus allereerst.

In de Provinciale Staten zijn er overigens nog vragen gesteld over de sloop; maar ja, na afloop dus. Het is dus belangrijk waakzaam te zijn op aanstaande sloop- en verbouwingsplannen. Mocht u weet hebben van een (mogelijke) bedreiging van industrieel erfgoed, laat het ons weten. Dat gaat niet alleen om panden, maar ook om hun omgeving, bedrijfsarchieven, de inventaris van een fabriek en het meubilair van de directiekamer. Dan kan het beschreven, tentoongesteld of toegankelijk gemaakt worden, zodat u in uw vakantie weer wat heeft te lezen of te bezoeken.

Hans Vollaard

De genoemde reisgids is te bestellen bij Stichting Groene Hart, www.groenehart.info.

Omslagfoto: De Peperbus, historische transformatorzuil, in zijn goede tijd op het Vrouwenkerkplein. Nu is de Peperbus in diep verval - zie pagina 10. (foto: Niek Bavelaar).

INHOUD

3

CJamin in Leiden

7

Tram blijft historie

8

Opknapt Tieleman & Dros

10

Peperbus: ondergang nabij

11

Machinefabriek Drakenburgh weg

12

De boekdrukkerij van Eduard IJdo

15

Karpotten- of buurthuis? Jan Kruiders blikt terug

19

Uit Leiden en regio

21

Jaarverslag STIEL

MEISJES, DAMES EN DOCHTERS VAN CJAMIN IN LEIDEN

Hoe het hoekwinkelpand Steenstraat 6 ons nader brengt tot het familiebedrijf CJamin en zijn Leidse dochters. Vervolg op pleidooi voor aandacht voor en behoud van een spannende straat.

In het decembernummer 2006 van dit kwartaalblad vormde het artikel *Een snoepwinkel op de hoek: Steenstraat 6 onder de loep* de eerste bijdrage van een reeks opstellen over panden aan de oostzijde van de Steenstraat, die zowel in 1929 als driekwart eeuw later ten onrechte voor sloop werd voorgedragen. Het gemeentelijke monument op de hoek van Steenstraat en Binnenvestgracht was tussen 1920 en 1972 een CJaminwinkel. Het bleek in 1898 ontworpen door de bekende Leidse architect Leo van der Laan. Deze had in 1896 al in opdracht van de Rotterdamse koekjespionier Cornelis Jamin *hijzelf* de eerste CJaminwinkel in Leiden ontworpen, ook het eerste winkelpand van deze Leidse bouwmeester. Dit pand kwam op de hoek van de Haarlemmerstraat en de Vrouwensteeg. Dit artikel vervolgt het verhaal met onder meer getuigenissen van Leidse filiaalhoudsters en het werpt licht op het familiebedrijf CJamin.

Het verhaal van Juffrouw van Loon

Op 2 maart 1930 begon Catharina Johanna Maria (Toos) van Loon als filiaalchef van de Jaminwinkel in Steenstraat 6. Ze was de tweede uit een gezin van tien kinderen, drie jongens en zeven meisjes. Ze beheerde de winkel met haar zuster Annette. Ze kwam uit Oosterhout, de Brabantse plaats waar na de Tweede Wereldoorlog de Jaminfabriek zou komen en waar ze als veteraan en steunpilaar van het concern vele directievergaderingen zou mogen bijwonen. Korte tijd later kwamen ook haar ouders naar Leiden, die ze op de bovenwoning verzorgde. Voordat ze haar verantwoordelijke taak in Leiden begon, had ze alleen maar een paar weken geholpen in een filiaal van CJamin in Tilburg, maar eenmaal in Leiden aan de slag was ze wel verplicht in Den Haag cursussen broodverkoop en handelskennis te volgen.

Het werk in de winkel was zwaar. Men was alle dagen in de week geopend, deels ook op zondag. En de zaak was tot elf uur 's avonds open. Er was een klant die

gewend was pas tegen die tijd nog even langs te komen. Dan zeiden de zussen tegen elkaar: Is Spuit Elf al geweest? Na elfen moest je de kas nog opmaken. Toch was je in die tijd niet gauw moe. Na sluitingstijd ging je rustig nog naar een bal om er te dansen. Het was werken en plezier maken. Mw van Loon was kordaat van aard. Belde iemand van de fabriek of het hoofdkantoor in Rotterdam en zei hij Met Kantoor, dan antwoordde ze Met De Winkel.

Als burens hadden ze

Straatbeeld van de Steenstraat oostzijde vanaf de Rijsburgerbrug, met op de achtergrond het hoekpand Steenstraat 6 met Jamin-winkel in bedrijf. Hoeden en petten weerspiegelen standen en klassen. Links op het terrein van Buitensociëteit Amicitia een wachtgebouwtje van de Leidse politie. De foto dateert van circa 1925 en is afkomstig uit het familiebezit Niek Bavelaar.

Spinvormige draagbalkenconstructie in dakkapel Steenstraat 6, thans appartement 6D.

aan de Binnenvestgracht de stalhouderij van de weduwe C. Dieben, aan de Steenstraat wijnhandel Coster.

In 1936 werd mw Van Loon gevraagd om het filiaal in het tweede gedeelte van de Haarlemmerstraat (nr 239) over te nemen. Ook daarboven ging ze wonen, met haar ouders. Dat filiaal was groter. Men ging er groente en fruit verkopen. Dat was weer zo'n nieuwigheid van CJamin, die prompt mislukte.

Van de Steenstraat herinnerde ze een familie Bus als opvolgers, die er nog woonde tijdens het bombardement van 11 december 1944, toen het pand licht beschadigd raakte.

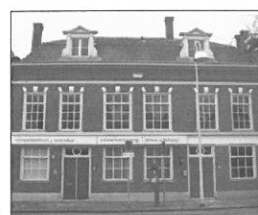
Mw Van Loon bleef ruim veertig jaar als bedrijfsleider van CJamin in Leiden. Op 20 oktober 2006 werd ze vanwege haar 100ste verjaardag bezocht door burgemeester Lenferink.

Familiebedrijf CJamin

Hoe kwam CJamin in Leiden? In 1878 arriveerde Cornelis Jamin uit het Brabantse Boxmeer in het bruisende Rotterdam. Hij begon er een koek- en banketbakkerij, die met een suikerwerkfabriekje werd uitgebreid. Zijn bitterkoekjes deden het zo goed, dat hij na een

conflict met enkele andere bakkers aan wie hij leverde, koos voor eigen winkels. Tegen eind jaren tachtig liet hij in Crooswijk de Zuid-Hollandsche Stoomfabriek van Koek, Banket, Chocolate en Suikerwerken bouwen, die zich in fasen tot reusachtig complex uitbreidde. De Jamin-producten werden alleen in eigen winkels verkocht, al gauw ook buiten Rotterdam. Circa 1900 waren het er al 50, in 1907 95, in 1924 135, eind jaren dertig al rond de driehonderd. Jamin werd een frappant voorbeeld van het gespecialiseerde filiaalbedrijf met schaal-, dus prijsvoordelen, met een beperkt aantal artikelgroepen en gelijkvormig assortiment en centraal in eigen beheer en eigendom geleid. De zes zoons zetten in 1907 het bedrijf voort. Op het in 2004-2005 gerestaureerd familiegraf op de rooms-katholieke begraafplaats St Laurentius in Crooswijk staat te lezen: "Hij was voor zijn ondergeschikten vol liefde". Het kapelletje is het enige dat nog tastbaar herinnert aan de grondlegger van het concern, waar duizenden Rotterdammers hun brood verdienen. Niet alle fabrieksarbeidsters zullen zo positief over de familie hebben gedacht. Op kleine vergrijpen stonden forse boeten, vooral in de vorm van een aantal dagen werkuitsluiting. Men moest dan gaan "kuieren". Koppigheid was het handelsmerk van het familiebedrijf. In een taai conflict met de overheid over arbeidsomstandigheden dat uiteindelijk werd gewonnen, klonk de leus: *Je maintiendrai: Jamin tiendra* (Ik zal handhaven, Jamin zal standhouden). Na de Tweede Wereldoorlog kreeg de onderneming het aan de stok met de gemeente Rotterdam, die het industrieel complex graag zag vertrekken naar de Spaanse Polder. CJamin vertrok daarop tussen 1955 en 1972 naar een nieuwgebouwde fabriek in het Brabantse Oosterhout. Dank zij de naoorlogse economische opgang kon het aantal filialen worden uitgebreid tot tegen de 600, maar tegelijkertijd zette ook het verval van de snoepjeskoning in. De unieke formule van exclusieve productie en verkoop leek uitgewerkt. Te laat werd ook aangehaakt bij de tendens van zelfbediening. In 1985 beleefde de derde generatie Jamins het grote failliet. Na een

ADVERTENTIE

uitvaartverzorging

Janson & Bolland

Uitvaartcentrum Levendaal

Levendaal 103 • 2311 JC Leiden t 071 512 2112 f 071 513 3113 e info@uitvaartcentrumlevendaal.nl i www.uitvaartcentrumlevendaal.nl

De vroegere winkelpanden van CJamin in de Haarlemmerstraat, nummer 239, bij Pelikaanstraat, nu MegaGadgets, verder Hogewoerd 18, nu eetcafé Odessa, en Herenstraat 7, nu sexclub Tropical Heat.

doorstart met *management buy-out* werden de twee bedrijfspoten gesplitst in Oosterhoutse Zoetwarenfabriek en Jamin Winkelbedrijf BV, dat in de jaren negentig, toen er nog zo'n 260 vestigingen bestonden, een tijdlang onderdeel van Ahold Nederland BV vormde, voor het weer werd afgestoten aan een nieuwe particuliere *franchise*-organisatie (overigens had Jamin in de jaren dertig al winkels die op provisiebasis werkten). Maar helemaal goed kwam het nooit meer met Jamin. Herfst 2006 moest ook de Jaminwinkel in de Kopermolen eraan geloven. In een artikel over *franchise*-ondernemingen in *NRC Handelsblad* van 21 februari 2007 lezen we hoe een *franchiser* uit Amersfoort klaagt over de hoge *fee* van 6 procent [afdracht van omzet], hoge inkooprijzen en weinig efficiënte organisatie van de formule.

De dames van Jamin

Ook in Leiden kwamen al gauw winkels van Cornelis Jamin, die zijn enige initiaal met de familienaam in krulletters liet versmelten tot logo van het concern. Het winkelbedrijf hechtte grote waarde aan uniforme presentatie. Naast het uniek assortiment en de gunstige prijs-kwaliteitsverhouding hadden de winkels een gezellig-deftige uitstraling, met gepoetst donker hout, kroonluchters en spiegels. Zo kwamen er in Leiden dochterbedrijven in de Haarlemmerstraat (twee zelfs), de Steenstraat, de Hogewoerd (nummer 18) en de Herenstraat (nummer 7). Veel later kwamen daar onder meer het 5 Meiplein (192) en de Kopermolen (15) bij. Helaas valt de geschiedenis van de Leidse dochters niet goed te achterhalen. Het archief van de Rotterdamse onderneming zou bij het bombardement in de meidagen van 1940 verloren zijn gegaan, maar de schaarse literatuur over Jamin herhaalt voortdurend dat in de cultuur van het familiebedrijf openheid taboe was en bedrijfsgegevens als atoomgeheimen werden bewaard en vermoedelijk stelselmatig vernietigd. Er is dan ook nergens een bedrijfsarchief van de firma te raadplegen.

Wat echter ook in vraaggesprekken met enkele Leidse oud-filiaalhoudsters doorklinkt, is de handhaving tot betrekkelijk ver na de Tweede Wereldoorlog van de formule van de zogeheten moeder-dochterwinkel. Die kwam erop neer dat de filialen in familiever-

band werden beheerd. De vrouw des huizes had de leiding en haar dochters namen de bediening in de winkel op zich. Meestal woonde men boven de zaak, of het pand nu in eigendom was van CJamin of niet. Dat was dus letterlijk "op de winkel passen".

Mw H.C. Wurzer werkte eind jaren vijftig met haar moeder in een CJaminwinkel in Amsterdam. Later werd haar vader rayonhoofd. In de jaren 1971-1978 beheerde ze met haar moeder de vestiging aan de Hooigewoerd. Ze konden boven de winkel gaan wonen. Ze wijst de achteruitgang van CJamin aan de overgang op vaste verpakkingen. De zaak liep goed tot het St Elizabeth Ziekenhuis aan de Hooigracht verdween.

Mw Bentvelzen-Heeman is geboren en getogen Leidse. Ze had twee nichten, zussen, die eerst in Arnhem, later in Amsterdam een CJaminwinkel beheerden. Ze reisde vijf jaar op en neer naar de Utrechtsestraat om er te helpen. In die tijd werkte het voor filiaalhoudsters zo, dat je een bedrag van 500 gulden borg moest betalen. Het loon van 20 gulden per week was bescheiden, maar je had boven de winkel vrij wonen en gratis licht. Van de Steenstraat herinnert ze zich onder meer dat je er voor een dubbeltje knalgaribaldi's kocht. In de jaren tachtig werkte ze nog als filiaalhoudster op het Vijf Meiplein. Toen ze er vijf jaar had gewerkt, werd een boom voor haar geplant in Oosterhout.

De meisjes van Jamin

In een artikel waarin het bedrijf van CJamin zo centraal staat, mag het lied over de meisjes van de suikerwerkfabriek niet ontbreken. In de dissertatie van Marga Altena lezen we dat het lied het thema van de

uitgaande fabriek bezingt, dat symbool stond voor grensoverschrijding: van de controle van de fabriek naar de ongecontroleerdheid van het openbare leven. Vermoedelijk is de oorspronkelijke tekst van de Rotterdamse zanger van het levenslied J.H. Speenhoff. Bekend is het eigentijds arrangement van drs P, gezongen door hemzelf en door Adèle Bloemendaal.

De meisjes van de suikerwerkfabriek

Daar zijn de meisjes, ja de meisjes van de suikerwerkfabriek
In dat suikerwerk heeft elke heer wel zin
Dus staan wij altijd bij de uitgang van de suikerwerkfabriek
Want de snoepjes van Jamin, die pak je uit en pak je in
Daar zijn de allerliefste meisjes van de suikerwerkfabriek,
Want de snoepjes van Jamin, die pak je uit, die pik je in
Aan al die suikerzoete meisjes in de suikerwerkfabriek,
Ook al zijn ze nog zo heerlijk in 't begin,
Ga niet te dikwijls naar de uitgang van de suikerwerkfabriek,
Want de snoepjes van Jamin, die ondermijnen het gezin.
Daar zijn de meisjes, ja de meisjes van de suikerwerkfabriek,
In dat suikerwerk heeft elke heer wel zin
Dus staan wij altijd bij de uitgang van de suikerwerkfabriek
Want de snoepjes van Jamin, die pak je uit,
Die pak je uit, die pak je uit en pik je in!

Dankbetuiging

Een woord van dank is op zijn plaats aan de inmiddels honderdjarige mw C. van Loon voor haar gastvrijheid en informatie, aan de staf van het Regionaal Archief Leiden, in het bijzonder Piet de Baar voor zijn vele tips en aanvullingen, aan de staf van Stadsbouwhuis en Monumentenzorg en anderen, die hier ongenoemd moeten blijven.

Gerard J. Telkamp

TRAM IN LEIDEN BLIJFT HISTORIE

De tram komt niet terug in de binnenstad van Leiden. Dat is het resultaat van het referendum over de terugkeer van de tram in Leiden als onderdeel van de Rijn Gouwe Lijn. De tram blijft dus historie in Leiden. Een historie die overigens zeer de moeite waard is.

Leiden kende een tram in de periode 1925-1961. De interlocale tram van de Haagse Tramweg Maatschappij onderhield de dienst van Leiden via Wassenaar naar Den Haag. Deze tram werd de *Gele Tram* genoemd. Dit ter onderscheiding van de *Blauwe Tram* van de Noord- en Zuid-Hollandse Tramweg Maatschappij, die vanuit Leiden diensten onderhield via Voorschoten naar Den Haag en Katwijk, Noordwijk en Haarlem.

De Haagse tram kende naast het stadstramnet een drietal buitenlijnen, waaronder die naar Wassenaar en Leiden. Deze lijn, via Wassenaar en Leiden Haarlemmerstraat, werd nieuw aangelegd in de periode 1923-1925. Toen in de jaren 1960-1961 de NZH-lijnen rond Leiden werden opgeheven, leidde dit ook tot het einde van de HTM-lijn naar Leiden. Die werd op 9 november 1961 vervangen door een NZH-busdienst, tegelijk met de laatste NZH-tramdienst Den Haag-Voorschoten-Leiden.

Wat is er van het oude materieel overgebleven? Het elektrisch motorrijtuig A327 werd na het einde van de NZH-tramdienst in Leiden geschonken aan de Nederlandse Vereniging voor Belangstellenden in het Spoor- en Tramwegwezen (NVBS). Die droeg het rijtuig in 1965 over aan de toen opgerichte Tramweg Stichting. De A327 werd vanaf 1968 gerestaureerd in Rotterdam. In 1981 was het rijtuig weer klaar om te rijden. De tramwagen was in 1913 gebouwd bij Beijnes in Haarlem. Tot 1948 deed de A327 dienst op het Haarlemse stadstramnet. Daarna ging dit tramrijtuig (met een aantal andere rijtuigen) nog twaalf jaar mee in Leiden. De A327 bevindt zich nu in het depot van de Tramweg Stichting in Scheveningen.

Op de foto: de Blauwe Tram in de jaren vijftig van de vorige eeuw op de Blauwpoortsbrug in Leiden (uitg. prentbriefkaart M.J. Sweris 'De Boeckhalle').

Leiden, Blauwpoortsbrug

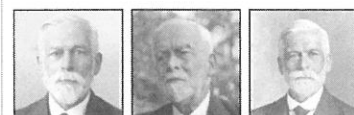
ADVERTENTIE

Dirk van Eck-Stichting Sociale en economische geschiedenis Leiden en omstreken

De Dirk van Eck-Stichting brengt de sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken onder de aandacht van een breed publiek. We organiseren filmavonden en lezingen, we zetten ons in voor het behoud archieven en we geven boeken en dvd's uit. Donateurs van de stichting ontvangen het Jaarboek der sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken gratis.

Voor meer informatie over ons en onze komende activiteiten kunt u contact opnemen met:

Dirk van Eck-Stichting
Postbus 849
2300 AV Leiden
email: info@dirkvaneck.nl

www.dirkvaneck.nl

TIELEMAN & DROS KRIJGT INTERNE OPKNAPBEURT

De voormalige conservenfabriek van Tieleman & Dros aan de Middelstegracht krijgt een interne opknapbeurt.

De fabriek, die in 1955 moest sluiten, is in de loop van de jaren tachtig van de afgelopen eeuw verbouwd tot

centrum voor meerdere kleine bedrijven. Bij die verbouwing zijn echter diverse monumentale delen van het interieur achter systeemplafond en onder vloerbedekking verdwenen. Daarin gaat nu verandering komen.

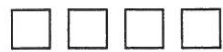
Het gebouw is tegenwoordig het eigendom van de Stichting Werk & Onderneming. Directeur P.L.M. Hawkes constateerde dat het tijd was voor vernieuwing teneinde het unieke gebouw met zijn rijke historie en charme aantrekkelijk te houden voor bedrijven die kiezen voor een locatie in het centrum van Leiden.

Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor Harmke Styling + Dsign, het stylingbureau dat, waar dat maar even mogelijk is, historische waarden zal terughalen en accentueren.

Volgens Harmke Hulst van het stylingbureau zal dit vooral zichtbaar worden op de binnenplaats en in

ADVERTENTIE

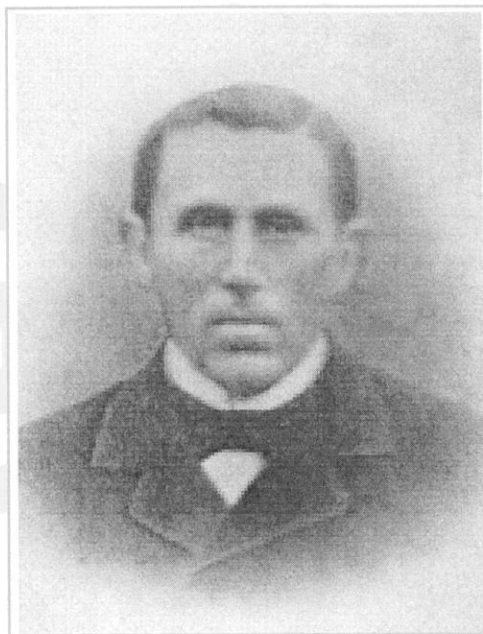
Bouwbedrijf Paardekooper

Sedert 1881

In 1881 heeft Arie Paardekooper de fundamenten gelegd voor ons bouwbedrijf. Verweven met deze lange historie is de liefde voor het vak, vakmanschap, vertrouwen en natuurlijk altijd weer bouwen. Bouwbedrijf Paardekooper restaureert, renoveert en onderhoudt gebouwen.

- Lid van het NVOB
- Lid Bouwgarant
- Erkend Hoofdaannemer
- Erkend Leerbedrijf

Miening 41, 2381 GP Zoeterwoude
071-5801254
info@bouwbedrijf-paardekooper.nl

Arie Paardekooper 1857-1915

publieke ruimtes van het pand. Wie nu het pand via ingang 1 betreedt, wordt nog verwelkomd door een grote afvalcontainer in een schimmig verlichte kale hal. Na enige constructieve aanpassingen en een complete restyling zal het prachtig gewelfde plafond weer worden geaccentueerd door rijke armaturen. De trap- en huizen in het pand zullen worden voorzien van muurschilderingen, gebaseerd op details van de oude fabriek, zoals die te zien zijn op historische foto's. De styliste heeft deze foto's samen met de Leidse historicus Cor Smit gevonden bij het Regionaal Archief Leiden.

Verder zal de bezoeker een glimp van de glorie van weleer opvangen door plaatsing van een grote foto op de binnenplaats van de voormalige loopbrug, die het vroegere fabriekscomplex rijk was. Ook elders worden tegeltableaus geplaatst, waarop werkers uit het verleden zijn afgebeeld: een arbeidster van de groenteschoonmaak uit 1917, stoere mannen van de stoomcentrale. De interne verbouwing en restyling zal midden 2007 gereed zijn.

De buitenkant van het fabriekscomplex zal in een latere fase aangepakt worden. De buitenmuren zullen dan opnieuw gevoegd en waar nodig gerestaureerd worden.

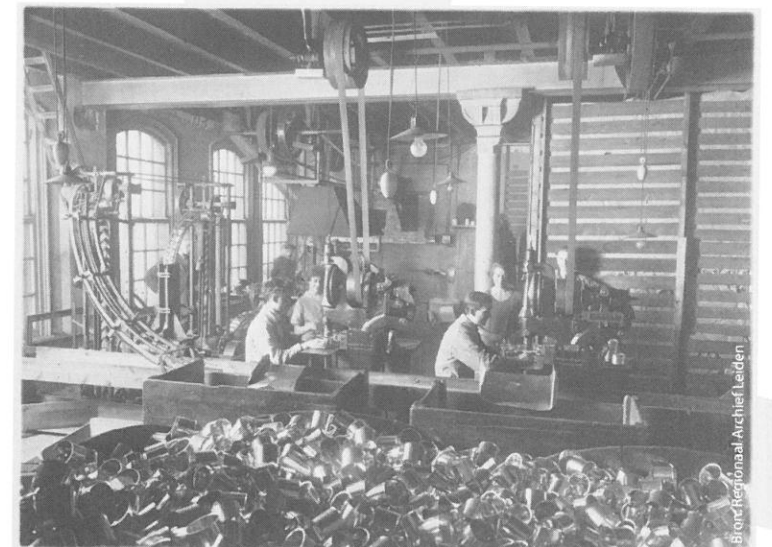
Styliste Harmke Hulst: 'Het is een genot te mogen meewerken aan de verborgen schatten van een pand met zo'n rijk verleden. Daarover is zorgvuldig nagedacht voor de start van de verbouwing en restyling, zodat het resultaat optimaal kan zijn.'

OPROEP

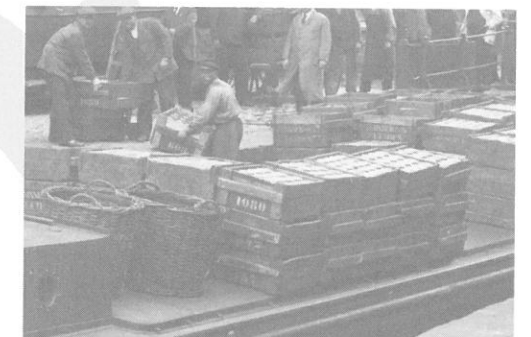
Harmke Styling + Dsign is bezig met een zoektocht naar oude voorwerpen uit de Tieleman & Dros-fabriek die gebruikt kunnen worden bij de herinrichting van het pand. Daarbij wordt vooral gezocht naar conserven blikken van Tieleman & Dros en 'Merk Molen', die mogelijk nog op stoffige zolders liggen. Ook houten kratten, waarin de conserven werden vervoerd, zijn welkom. Deze kratten hebben de opdruk CONSERVEN LEIDEN, gevolgd door een drie- of viercijferig nummer. Graag dus een melding indien zulke blikken of kratten voorhanden zijn (www.harmkestyling.com). Op de foto (Regionaal Archief Leiden) de kratten van Tieleman & Dros.

Gedeelte der Fabrieken Middelste Gracht (O. B.).

*Afdeeling Blikslagerij.
(Automatische Bussenmakerij).*

ONDERGANG DREIGT VOOR PEPERBUS

Voor de Peperbus, het vroegere trafohuisje van het Vrouwenkerkplein, dreigt de ondergang.

De Peperbus is aan het vergaan op het terrein van het krachtstation aan de Groenordstraat. Alleen een bliksemsnelle actie zal nog redding kunnen opleveren.

In het najaarsnummer 1995 van *Stielz* werd de alarmklok geluid. 'Stiel maakt bezwaar tegen het verwijderen van het trafohuisje Vrouwenkerkplein', zo luidde de kop van het artikel. In die dagen werd het Vrouwenkerkplein in de wijk De Camp bebouwd. Stiel en de buurtbewoners gingen ervan uit dat het trafohuisje weer een plaats zou krijgen op het vernieuwde plein. Maar de trafozuil, buiten gebruik sinds 1985, kwam niet terug. Eerder al had het toenmalige energiebedrijf Rijnland de trafozuil overgedragen aan de gemeente. Bij die gelegenheid waren er mooie woorden van de kant van het gemeentebestuur: 'Handhaving vinden wij uit een oogpunt van stadsschoon zeker gewenst', aldus B. en W. De stadsbestuurders wilden 'dit exclusieve en beeldbepalende object ook in de toekomst voor de stad behouden'.

Welnu, ondanks alle mooie woorden van gemeentebestuurders en alle acties van Stiel ten spijt, is de ondergang voor de Peperbus nabij. Krap een jaar geleden besteedde *Stielz* ook al aandacht aan de situatie van de Peperbus. Tot op heden heeft het jammer genoeg niet geholpen. Alleen snelle actie, bij voorbeeld van de Leidse monumentencommissie, kan nu nog soulaas bieden. Zie ook bijgaande foto's van de Peperbus, gemaakt

door Niek Bavelaar: de trafozuil op het Vrouwenkerkplein van toen en de zuil, zoals die nu in een desolate toestand aan de Groenordstraat te vinden is.

Wibo Burgers

ADVERTENTIE

architectenbureau - ingenieursbureau

vanswietenarchitects

Ir. P.M.J. van Swieten | Sint Jacobsgracht 4 | 2311 PW Leiden | tel 071-5141051 | fax 071-5148573
e-mail: info@vanswietenarchitects.nl | internet: www.vanswietenarchitects.nl

MACHINEFABRIEK DRAKENBURGH TEN ONDER GEGAAN

LEIDEN - De Leidse machinefabriek Drakenburgh is ten onder gegaan. In het najaar van 2006 ging het bedrijf failliet, mede door het ontbreken van nieuwe investeerders. In december leek er nog kans op een herstart, maar dat bleek ijdele hoop. De meeste personeelsleden hebben elders onderdak gevonden, de fabriekshallen zijn verkocht en half februari kwam de inventaris onder de hamer.

Met Drakenburgh verdwijnt een oeroud Leids bedrijf. Van oorsprong komt het weliswaar uit Utrecht, en is het genoemd naar het bekende middeleeuwse huis Drakenburgh aldaar, waar de oprichter en uitvinder D.W. Van Rennes in de negentiende eeuw experimenteerde met allerlei soorten motoren. Maar sinds 1932 zetelt het bedrijf al in Leiden, en het heeft zich hier in de loop der jaren een naam opgebouwd als een degelijke fabriek voor diverse typen staalconstructies, kranen en machines. Vooral de laatste jaren kreeg men veel gespecialiseerde opdrachten voor de maritieme en offshoresector. „Met Drakenburgh verdwijnt eigenlijk de laatste zware metaalindustrie uit Leiden”, vertelt op een van de laatste dagen van het bestaan van de onderneming directeur Wim Kerkum, die het bedrijf een paar jaar geleden overnam. Hij staat nog steeds pal achter zijn bedrijf en zijn mensen: „Ik kom zelf uit de wereld van het beton, maar ik heb mijn

jeugd ook in de metaal gezeten. Ik hoorde een paar jaar geleden dat er hier een mooi bedrijf voor me was. En dat was ook zo. Ik heb hier altijd met plezier gewerkt. En ik had prima medewerkers. We hebben in een paar jaar een enorme inhaalslag gemaakt, maar we kwamen net iets tekort. Aan de mensen heeft het zeker niet gelegen.“ De meeste van Kerkum's mensen hebben intussen elders een baan gevonden.

Kerkum gaat voor naar de productiehal aan de overkant van de Willem Barentszstraat. Er hangt binnen nog steeds een opwindende olielucht, en achterin staat een net voltooide grote betonmixer klaar, voor een klant. Een mooi stukje vakwerk, dat het waarschijnlijk vele jaren zal volhouden. Elders in de hal zijn mensen een reusachtige draaibank aan het schoonmaken. Want de machines gaan allemaal geveild worden. „Vrijdag moet alles hier klaar zijn”, vertelt Kerkum. Intussen lopen we langs een hoekje bij een machine waar een opschrift 'uitzetten eikel' aan betere dagen doet denken.

Buiten op het terrein liggen allerlei metalen voorwerpen, onderdelen van te bouwen machines, die waarschijnlijk niet meer gebruikt zullen worden. „Dit wordt denk ik allemaal verschroot”, merkt Kerkum op. Hij gaat voor, terug naar het kantoor, waarachter ook twee grote hallen zijn. „Toen dit bedrijf op zijn top was, werkten er hier honderdvijf mensen”, vervolgt hij. Een bordje op de gevel, dat meldt dat het hier gaat om een gekwalificeerd leerbedrijf, onderstreept zijn woorden. En een blik in de bedrijfsgeschiedenis leert dat je overal in den lande sporen van Drakenburgh vindt, dat het bedrijf zich in 1910 trots de 'eerste en grootste Nederlandsche Motorenfabriek' noemde, en dat producten van vroeger in musea in binnen- en buitenland prijken.

Intussen doorlopen we twee andere productiehallen. De daklichten zien er beroet uit. „Die hadden vervangen moeten worden, maar dat wilde de eigenaar niet meer”, vertelt Kerkum. Bij elkaar, als koeien in een regenbui, staan een paar service-auto's van de vroegere buitendienst. „De meeste met het nieuwe logo”, merkt Kerkum op. In een hoekje staat nog iemand te lassen. „Die begint maandag ergens anders”, vervolgt Kerkum, „zijn nieuwe baas is deze week nog met vakantie, dus die kon net een paar dingen afmaken. Niet aankomen”, zegt hij snel bij een bak met ijzerkrullen, waarnaast enkele mensen bezig zijn met een boor de laatste hand te leggen aan een 'huis' voor een scheepsschroef, „die zijn scherp en heet.” We lopen de trap op, naar Kerkum's kantoor. Later op de middag komt de curator.

Jury Smit

(Oorspronkelijke versie verschenen in het *Leidsch Dagblad*; bovenstaande tekst door *Stielz* geactualiseerd)

ENERGIEK IJVEREN DOET OVERWINNEN DE BOEKDRUKKERIJ VAN EDUARD IJDO

'Stoom- boek- en steendrukkerij' prijkt er boven de winkel aan de Hooglandse Kerkgracht 4 in Leiden. En al zit er inmiddels een flinke barst in de onderpui, ook de naam Eduard IJdo is nog duidelijk leesbaar. Eduard Hendrik IJdo (1856-1927) stamde uit een Haags drukkersgeslacht. Zijn vader Hendrik Bernard IJdo (1822-1896) was boekdrukker, letterzetter en lettergieter. Ook twee broers van Eduard, Hendrik Bernard en Jan Bernard Hendrik traden in het voetspoor van hun vader. Hendrik werd lettergieter en Jan eindigde uiteindelijk als gedelegeerd commissaris der N.V. H.B.IJdo's Lettergieterij (Den Haag).

In tegenstelling tot zijn beide broers bleef Eduard niet in de lettergieterij hangen. Hij voelde zich meer aangetrokken tot het drukkersbedrijf zelf. Op 21-jarige leeftijd vertrok hij naar Leiden, waar hij als letterzetter bij verschillende firma's werkte. Al snel wist hij in 1886-1887 op te klimmen tot chef van een drukkerij. Dat laatste had ongetwijfeld te maken met het feit dat hij in 1880 in het huwelijk was getreden met Jacoba Groen (1858-1904), dochter van de Leidse boekdrukker J.J. Groen die sinds 1862 een boekdrukkerij dreef in de Pieterskerkchoorsteeg 18. Zij zou hem negen kinderen schenken, van wie er twee maar kort zouden

leven. Maar werken in loondienst was niets voor Eduard. Op 1 januari 1889 richtte hij daarom aan de Hooglandse Kerkgracht 10 (thans no. 4), vlakbij de drukkerij van E.J. Brill (Oude Rijn 33) en die van Batteljee en Terpstra (Oude Rijn 84) een eigen boekdrukkerij op. Kort daarvoor, op 29 december 1888, had hij zijn aanbevelingsbrief de deur uit gedaan: 'Voornemens zijnde met 1 januari 1889 eene Boek-, Kantoor- en Handelswerk-Drukkerij in werking te stellen, en niets willende verzuimen wat aan het succes zou kunnen medewerken, neem ik de vrijheid U in dezen gebruikelijken vorm hiervan kennis te geven en mij in U Eds gunst aan te bevelen.' Het *Verslag van de Kamer van Koophandel* over 1891 laat zien dat IJdo al snel voor flink wat werkgelegenheid zorgde. Hij had 44 mensen in dienst: 35 boven de zestien en negen onder de zestien. Behalve de steendrukfaciliteiten beschikte de zaak over een gasmotor van 2 p.k. In 1900 breidde hij zijn bedrijf verder uit. In 1910 was er al sprake van

Het pand Hooglandse Kerkgracht 4 (vooraanzicht).

Het pand Hooglandse Kerkgracht 4 (zijaanzicht).

Het uitgeversmerk met de tekst IJveren Doet Overwinnen.

acht elektromotoren. In 1912 deed hij een aanvraag krachtens de Hinderwet ten behoeve van een 'uitbreiding van de boek- en steendrukkerij door plaatsing en in werking stellen van 9 electromotoren, waarvan 1 van 1½, 3 van 1, 2 van ½, 2 van 1/3 en 1 van ¼ pk. ter vervanging van den bestaanden gasmotor van 8 pk.' Aan zijn boek- en steendrukkerij voegde hij ook een lichtdrukkerij toe. In 1915 afficheerde hij zich als 'grootste inrichting voor handelsdrukwerk. Speciaal ingericht voor Dissertatiën van groote omvang'.

In 1919 presenteerde IJdo zich, samen met onder meer de Leidse firma A.W. Sijthoff, op de vierde jaarbeurs te Utrecht. De verslaggever van de *Leidsche Courant* bezocht de stand van IJdo en schreef, behalve over de technische ontwikkelingen in het drukkersvak: 'Tal van uitgaven van deze firma hebben we er aanwezig gezien, en uit alle sprak de energieke geest, die het geheel beheerschen moest.'

Zijn uitgaven

Hij drukte in het begin vooral proefschriften, met name op het gebied van medicijnen en rechten, variërend van *Bijdrage tot de kennis der electrische verschijnselen van het hart* (1893) tot *De weigering der moeder om de voogdij over eigen kinderen te aanvaarden en haar gevolgen* (1891). Behalve promovendi wisten ook medewerkers van de universiteit zijn drukkerij te vinden. Latere (Leidse) Nobelprijswinnaars als Kamerlingh Onnes, Lorentz en Zeeman hebben werken bij IJdo uitgegeven.

Al in 1897 liet Heike Kamerlingh Onnes (1853-1926) er zijn *Inleidende toespraak bij het bezoek van HH. leeraren aan H.B.S. en Gymnasia aan het Natuurkundig Laboratorium der Rijks-Universiteit te Leiden op 22 april 1897* drukken. En vele jaren later, als hem ter gelegenheid van zijn 40-jarig professoraat in Leiden het gedenkboek *Het Natuurkundig Laboratorium der Rijksuniversiteit te Leiden in de jaren 1904-1922* wordt aangeboden, is IJdo de drukker. Deze weet zich vanaf 1899 tot 1931 ook te verzekeren van de uitgave van het Engelstalige tijdschrift *Communications from the Physical Laboratory at the University of Leiden*, een publicatierieks van het Kamerlingh Onnes Laboratorium.

Hendrik Antoon Lorentz (1853-1928) en Pieter

Reclame voor de boek- en steendrukkerij Eduardo IJdo. Uit: *Gids voor Leiden en omstreken*, Leiden, 1890. (Eigen foto auteur)

Zeeman (1865-1943) die in 1902 samen de Nobelprijs voor natuurkunde ontvingen voor hun ontdekking van de veranderingen die een magnetisch veld veroorzaakt in de structuur van atomen en ionen ('Zeeman-effect') lieten werken bij IJdo drukken. In 1898 verscheen er van Lorentz *Aanteekeningen op J.J. Thomson, Elements of the mathematical theory of electricity and magnetism*. En in 1921 bracht IJdo de *Verhandelingen van Dr. P. Zeeman over magneto-optische verschijnselen* op de markt.

Behalve wetenschappelijke publicaties drukte IJdo ook het gebruikelijke handelsdrukwerk (kaarten, folders, posters) en diverse gelegenhedenuitgaven voor de lokale markt. Voor de Leidse boekhandelaar-veilinghouder van J.W. van Leeuwen drukte hij bijvoorbeeld de catalogus van diens veiling van 13 februari 1890, en ook die van de verkoping op 5 februari 1891. Uit 1898 dateert het *Officieel Programma voor de Inhoudingsfeesten te Leiden op 22 & 23 September*, uitgegeven ter gelegenheid van de kroning van prinses Wilhelmina. De door hem gedrukte *Leidsche Tooneelgids* werd vanaf 1900 wekelijks in 3000 exemplaren gratis in Leiden verspreid. Ook de programma's voor de 3 oktoberfeesten kwamen regelmatig van zijn pen alsmede de verslagen van de Kamer van Koophandel en die van de Leidse afdeling van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen. Zijn lichtdrukkerij stelde hem in staat ook bouwtekeningen te produceren. En *IJdo's Adresboek van Leiden* heeft tussen 1892 en 1954 in menig Leids huis of bedrijf een vaste plek gehad.

Kritiek en waardering

Bij het dertigjarig bestaan van de firma, in 1919, boden cliënten IJdo als waardering voor zijn werk een wandbord van Delfts porselein aan met een zinspreuk, waarvan de beginletters van de woorden corresponderen met die van zijn naam: **Energiek IJveren Doet Overwinnen**. Het is ook terug te vinden in zijn uitgeversmerk.

Die waardering heeft IJdo na die dertig jaar ongetwijfeld terecht gekregen, maar in zijn bedrijf is niet altijd alles van een leien dakje gegaan. IJdo is nogal eens in aanvaring gekomen met zijn personeel, dat – in de geest van de tijd – opkwam voor betere arbeidsomstandigheden. Van vakorganisaties, en zeker die van werknemers, moest IJdo weinig hebben. Een serieus conflict kreeg hij bijvoorbeeld in 1894. Hij kwam erachter dat maar liefst twintig van zijn werknemers lid waren van de Algemene Nederlandse Typografen Bond. Ze kregen veertien dagen opzegtermijn om te vertrekken. Vijftien zegden daarom hun lidmaatschap op, maar vijf bleven lid. Ondanks druk vanuit het bondsbestuur bleef IJdo voet bij stuk houden: 'Ik wil niet – zo zei hij – dat mijn gezellen daarvan lid zijn; 't is niet noodig, ze hebben 't bij mij goed. En dat de Bond verkeerd werkt, blijkt uit het feit, dat er gezellen zijn, die 8 gulden verdienen en durven zeggen 800 centen, dat is voor mij beleedigend.' Een grote protestmanifestatie op 2 september 1894 was het resultaat, maar IJdo wist van geen wijken: 'Ik ontsla julie', zo motiveerde hij het ontslag, 'omdat jullie allen in eene vereeniging zijt die uitkeert bij werkloosheid, dus waarom zal ik nog langer aan jullie zooveel loon uitkeren.(...) Allen kunnen voor mijn part opdonderen'. Uiteindelijk moest IJdo echter het in de wet verankerde recht van vereniging erkennen, en toestaan dat zijn werknemers lid van een vakbond waren.

Een advertentie uit de Leidsche Courant van 16 september 1924.

Het einde

De laatste jaren van zijn leven trok Eduard zich steeds meer terug uit zijn bedrijf. Na het overlijden van Jacoba Groen in 1904 was Eduard in 1906 hertrouwd met Wilhelmina Weijers (1856-1926). Ook haar overleefde hij. De dagelijkse gang van zaken liet hij over aan zijn zoon Johannes Willem IJdo (1894-1966). Zelf hield hij zich steeds meer met de wetenschap bezig. De firma presenteerde zich nog uitbundig tijdens 3 oktoberoptocht van 1925 in de vorm van een eerbetoon aan, zoals de *Leidsche Courant* schreef, 'den ontdekker van de boekdrukkunst door op zijn wagen o.a. een bordpapieren Laurens Janszoon Coster te zetten en een meisje met een uilenbril, lezende in een ouderwetse foliant.' Na Eduards dood zette Johannes Willem de zaak onder zijn vaders naam nog voort tot 1963. Het pand Hooglandse Kerkgracht 4 heeft daarna diverse bestemmingen gehad. In de jaren '80 was de progressieve boekhandel Manifest, gespecialiseerd in boeken over milieu, vrouwen, politiek, leger, landen en literatuur, erin gevestigd. Met de leuze 'Pand in eigen hand' voerde Manifest in de jaren '90 actie tegen de gemeente die op die plek hoogwaardige winkels, bedrijven en luxe appartementen wilde bouwen. Gelukkig staat het pand dat herinnert aan een memorabele, kleurrijke figuur uit de Leidse drukkerijgeschiedenis er nog steeds: **Energiek IJveren Doet Overwinnen**.

Berry Dongelmans

ADVERTENTIE

VERENIGING OUD LEIDEN

Opgericht 5 november 1902

Postbus 917
2300 AX Leiden

Bent u geïnteresseerd in het Leidse en regionale Erfgoed en wilt u graag het beroemde Leids Jaarboekje gratis ontvangen, dan kunt u niet zonder het lidmaatschap van de Vereniging Oud-Leiden.

De contributie bedraagt € 17,50 per jaar; jongeren tot 27 jaar betalen slechts € 10,-.

Door overmaking van dit bedrag op Postbankrekening 17 52 28 bent u lid van de Vereniging Oud-Leiden.

KARPETTEN- OF BUURTHUIS?

JAN KRUIDER BLIKT TERUG OP 69 JAAR WONINGINRICHTING

Op de Herensingel zat bijna zeventig jaar Het Karpettenhuis. Vader Marten Kruidier begon de winkel in 1936, en in de loop der jaren groeide de winkel met zoon Jan Kruidier (1944) uit tot woninginrichter van arm én rijk. Gordijnen, vitrage, tapijt, linoleum, vinyl, karpetten, meubelen

en verder van alles op bestelling; Het Karpettenhuis bracht woongenot in Leiden en verre omgeving. "De gezelligheid in de zaak was onbetaalbaar."

Opvolger Jan bij oprichter Marten Kruidier op school.

Marten Kruidier begon met zijn winkel aan de Herensingel in 1936.

Meer ambachtsman dan handelaar

De Kruiders hebben een tik voor woninginrichting; zo verkocht Jan Kruidier's grootvader zelfgeweven biezen matten, die zijn vader Marten ook ging verkopen, eerst met een hondenkar en later met een bakfiets. In 1929 kwam Marten Kruidier naar Leiden, om bij zijn broer in de kost te gaan die een winkel in woninginrichting had. Zijn eigen winkel aan de Herensingel kocht Marten Kruidier in 1936. Zoon Jan Kruidier kreeg het vak met de paplepel ingegoten: als negenjarig jongetje hielp hij als middelste van drie broers al in de zaak van zijn vader. "Dat was in die tijd heel normaal", aldus Kruidier. "Ik mocht later nog wel de Mulo afmaken, en wilde eigenlijk liever boer of veearts worden.

Maar dat wordt je niet zomaar; meestal was je vader dan ook boer. Mijn vader zat in het woningtextiel, dus dat werd het voor mij ook." Spijt? Na vierenveertig jaar zal Jan Kruidier het niet meer zo noemen. Het waren de gezellige contacten met mensen die hem toch veel plezier in het werk gaven. Ook van het ambacht kon hij genieten. "Eigenlijk zie ik mijzelf ook meer als een ambachtsman dan als handelaar. Ik vond het heerlijk om zelf bij de mensen thuis te stofferen. Daar hebben we altijd ook wel personeel voor gehad; op hoogtijdagen vijf stoffeerders, een winkeljuffrouw, gordijnennaaiers en thuiswerkers. Het werk was op zichzelf niet zwaar, het vervoer des te zwaarder. Mijn

Jan Kruidier (links) legt een in de jaren 70 populair bloemtapijt.

vader kocht in 1951 een Skoda Cabriolet, niet omdat hij graag een sportauto wilde hebben, maar omdat die auto met het open dak als enige geschikt was om rollen zeil te vervoeren. Toen ik de zaak in de jaren '60 overnam kreeg je in Leiden veel flats; allemaal vier hoog zonder lift. Je kunt je voorstellen dat het niet altijd even makkelijk was, als je daar met rollen van tien meter kwam."

Gezellige bende

De plek van de winkel, in Leiden Noord op de hoek van de Herensingel en de Prinsenstraat, heeft veel bijgedragen aan het plezier dat Jan Kruidier in zijn zaak beleefde. "Sommige mensen noemden het een achenebbisj-buurt, maar de Prinsenstraat was heel gemengd. De heer Joop Vervoorn, men noemde hem de onderkoning van Leiden, verhuurde er zijn bromfietzen, je had er hofjeswoningen, er woonde een atoomgeleerde, een damkampioen en achteraan woonden klaplopers en dames van plezier. De straat had ook al heel vroeg een gezondheidscentrum; met een huis- en een huidarts, een verloskundige en een psycholoog. Op de hoek bij café het Spoortje was het iedere zaterdag knokken, dat vonden we altijd prachtig om te zien. Na die knokpartij gingen alle jongens wel weer keurig naar binnen, om bij tante Doortje een biertje te halen." Het bier drinken gebeurde niet alleen in de kroeg, ook Jan Kruidier had bierklanten: "Ik had in de hoek van mijn zaak een grote tafel, het leek wel een buurthuis. Mensen kwamen onder het mom "Ik wil

gordijnen uitzoeken" uren praten over hun problemen, en voor de liefhebber had ik ook bier koud staan. Op zaterdag kreeg ik altijd soep van 'de soepoma' en er was een Indische vrouw die me nasi bracht. Een gezellige bende, zo'n karpethuis!"

Die gezelligheid komt in een gesprek met Kruidier ook direct naar voren; bijna zonder pauze komen er oude verhalen over Leiden en de Leidenaars naar voren, waarvan velen in zijn zaak hun inrichting kochten. Dat waren klanten uit

alle lagen van de samenleving. Kruidier: "Zo heb ik bij veel academici traplopers aangelegd, bijvoorbeeld op panden aan het Rapenburg. Zeker in mijn laatste periode waren er niet veel meer die dat konden; het was werk waar je ook makkelijk je handen bij openhaalde. Ik verkocht ook veel vitrages, die vaak naar volksbuurten toe gingen, maar dat was zeker geen goedkoop spul, zo'n 90 gulden per meter. Een gemiddelde kamer kostte dus al snel drieduizend gulden. Bewoners van Leidse woonwagencentra kwamen met beeltenissen van Koko Petalo uit de krant, die ze in hun interieur verwerkt wilden. Dat maakte ik dan voor ze, samen met een timmerman."

Mode

Meegaan met de mode deed Kruidier wel, maar bewust niet te snel. Kruidier: "Woninginrichting is een traag gebeuren als het op mode aankomt, maar dat is makkelijk te verklaren. Mensen kopen nu eenmaal niet elke twee jaar nieuwe gordijnen of een nieuw tapijt, het moest daarom ook wel bij de rest van de inrichting passen. Er waren ook mensen die hun versleten gordijnen wilden vervangen, maar alleen door precies dezelfde! Als je de modieuze kleuren niet in je winkel had, dan liepen de mensen echter wel weg, terwijl die ouderwetse kleuren altijd veel beter verkochten.", aldus Kruidier. Naast de winkel stond een kleiner pandje, tot de nok toe gevuld. "Vanaf eind jaren '50 tot 1973 hebben we daar meubelen verkocht, en dat liep heel goed. De gezinnen met veel kinderen

Het eerste vestigingsbewijs (helaas rechts te scherp afgesneden).

Afscheidsreceptie

Het Karpettenhuis
Jan Kruiden

Uitnodiging voor de afscheidsreceptie met de fiets rechts als symbool van het 'gezellige buurtje'.

leken die meubelen wel op te eten, zo snel stonden ze al weer voor de deur!

Kruiden stopte in 2004, niet lang nadat zijn buurman, vriend en concurrent Barend Boter er mee stopte. "Ik kende Barend al als kind, wij speelden altijd samen. Zijn vader is echter in de jaren vijftig, twintig jaar na mijn vader, pal naast onze zaak precies dezelfde spullen gaan verkopen. Toen was het haat en nijd tussen onze families, dat zul je wel begrijpen. Die ruzie heb ik later bijgelegd, en Barend en ik werden weer beste vrienden, hadden de sleutel van elkaars zaak, en pakten ook spullen bij elkaar. Als mijn vader dat geweten zou hebben, dan zou hij zich nu omdraaien, maar ik ben niet het type om ruzie te hebben. Ik kan na al die jaren iedereen recht in de ogen kijken. In hoogtijdagen heb ik niemand te veel gerekend, en mensen met weinig geld konden bij mij ook voor stoffering komen, ik keek wel of het geld kwam." Waar Kruiden zijn vader al vroeg opgevolgd heeft, zijn zijn eigen beide zoons niet verder gegaan met de zaak, hetgeen Kruiden niet ongelukkig stemt: "Mijn oudste zoon wilde wel, maar ik wilde dat zelf niet. In onze branche kon je altijd al geen deuken slaan en het is nu te wisselvallig geworden. Ik ben altijd een tevreden eigen baas geweest en heb er al met al toch goed van kunnen leven, ik heb in al die tijd ook maar ongeveer dertig dagen niet in de zaak gestaan. Op zondag nam ik mijn vrouw Margriet vaak mee op een rondje door de stad, en liet ik alle borden met "Karpettenhuis Leiden" zien die we bij mensen plaatsten waar we aan het werk waren. In die zin ben ik toch altijd wel trots geweest op de zaak."

Michiel Rohlof
Met dank aan Niek Bavelaar

UIT LEIDEN EN REGIO

Centrum Cultuurhistorie Bollenstreek

LISSE - De Duin- en Bollenstreek heeft een Centrum voor Cultuurhistorie. Op zaterdag 10 maart j.l. werd in Lisse het gebouw De Vergulde Zwaan geopend. Dit pand aan de Eerste Havendwarsstraat in Lisse doet de komende jaren dienst als werk- en vergaderruimte voor het Cultuurhistorisch Genootschap(CHG) Duin- en Bollenstreek en de Vereniging Oud-Lisse. Bij de officiële opening werd aan de gevel van De Vergulde Zwaan een beeld van een zwaan van de Lissese beeldhouwer Frans van der Veld, dat eerder de gevel van de nabijgelegen Hobaho-hal sierde, onthuld.

Bij het CHG zijn de volgende organisaties aangesloten: Stichting Vrienden van oud-Hillegom, vereniging Oud-Lisse, Stichting oud-Sassenheim, Genootschap oud-De Zilck, vereniging Dorpsbehoud Noordwijkerhout, Genootschap en Museum oud-Noordwijk, Genootschap oud-Rijnsburg, museum De Zwarte Tulp, stichting Vrienden van Dever, stichting Kasteel Keukenhof, Atlantikwall museum Noordwijk en Kastelenstichting Holland en Zeeland.

Het CHG voert ook projecten uit op het gebied van cultuurhistorie en landschap van de Duin- en Bollenstreek. Een voorbeeld hiervan is het Project Behoud en Herbestemming Bollenerfgoed, dat een voortzetting is van het project Bollenschuren, dat van 1998 tot eind 2006 verbonden is geweest aan het museum De Zwarte Tulp.

KATWIJK - Het Stichting Leefbaar Katwijk heeft het gemeentebestuur gevraagd de vroegere bollenschuur aan de Hoofdstraat 9A op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen. De schuur is in de periode 1910-1920 gebouwd en is lange tijd als bollenschuur in gebruik geweest bij de bollenkwekers Filippo en Zandbergen. Volgens de stichting gaat het om de laatste bollenschuur in de kern van Katwijk.

Aandacht voor monumenten buiten de singels

Soms worden we als Stichting Industrieel Erfgoed Leiden te laat op de hoogte gesteld dat een pand met mogelijke monumentale waarde verloren dreigt te gaan. We krijgen niet overal bericht van en hoewel we goed opletten komt de aandacht voor een oud gebouw dat verloren dreigt te gaan, te laat.

Zo werden we geattendeerd op het trafohuis achter de Boerhaavelaan, een gebouw uit 1928 in de stijl van de Amsterdamse School. Helaas bleek voordat we het goed konden bekijken en een voorstel tot behoud konden indienen dat de sloopvergunning al was verleend.

We houden ons aanbevolen voor berichten over panden die in stand gehouden moeten worden. Veel monumenten en beeldbepalende panden werden in het verleden door ons bekeken en voorgedragen maar nog steeds verdwijnen er gebouwen die achteraf beter voor het nageslacht bewaard hadden kunnen blijven.

De Gymnastiekzaal achter Aalmarkt 9-10

De Aalmarktplanen gaan van start zoals u wel hebt gelezen of kunt zien op www.aalmarkt.nl. Van de school wordt alleen de voorgevel herbouwd maar de gymnastiekzaal uit 1887 gaat verloren als er niet gauw een liefhebber komt die het gebouwtje wil slopen en elders herbouwen.

Het bijzondere aan de gymnastiekzaal is behalve de ouderdom, ook dat het een losstaand geheel is en behoorde bij de voormalige meisjesschool aan de Breestraat 66 en de jongensschool aan de Aalmarkt.

Het is een bakstenen gebouw op een rechthoekige plattegrond, de gevels versierd met geel metselwerk en horizontale banden met rood voegwerk. In de kopse gevels een toegangsdeur met daarboven een hoog geplaatst groot venster. Ook inwendig is het pand nagenoeg gaaf met een houten kapconstructie met sleutelstukken. Leidenaars pas op uw monumenten.

Boekbespreking

Tussen Tol en Trekvaart is een juist verschenen prachtig geïllustreerd boek over de Haarlemmertrekvaart en de tolhuizen te Warmond en te Haarlem. De auteur, Miep Smitsloo-de Graaff, heeft een mooie prestatie neergezet over de 350 jaar oude vaarweg waar de trekschuit een regelmatige verbinding onderhield met Haarlem. Het tolhuis "Het Leidse Hek" bestaat nog en is prachtig gerestaureerd, het tolhuis in Haarlem bestaat niet meer. Het is altijd een belangrijke verbinding geweest met negen afvaarten per dag. Tussen Tol en Trekvaart is in de boekwinkel te koop.

Self-storagebedrijf in bollenschuur

In de vorige aflevering van *Stielz* is een verkeerde foto afgedrukt bij het verhaal over de Zwarte Tulp Prijs 2006, die toegekend werd aan Kees van der Zalm uit Noordwijkerhout, eigenaar van een bollenschuur aan het Westeinde, ingericht tot self-storagebedrijf. De echte bollenschuur met bergruimten voor particulieren staat op bijgaande foto.

JAARVERSLAG 2006 STICHTING INDUSTRIEEL ERFGOED LEIDEN – STIEL: MEER DONATEURS NODIG!

Bestuur en leden

Op 31 december 2006 telde Stiel 163 (was 160) donateurs, 31 (31) werkgroepleden, 28 (28) bedrijfsdonateurs.

Het bestuur bestond uit J.P. Vollaard, voorzitter, J.J. Gijsman penningmeester, L. Barendregt namens Oud-Leiden, W.B. Burgers, mw. H.J. Korthof, 2^e secretaris en G.J. Telkamp. J.J. Gijsman was bereid het secretariaat te blijven waarnemen. Het bestuur vergaderde in 2006 vijfmaal.

Contacten

Met de Dirk van Eckstichting werd enkele malen overlegd om verdere samenwerking te bespreken. Verder waren we betrokken bij de restauratie van de Houtzaagmolen "De Heesterboom" en hadden een goed contact met de afdeling Monumentenzorg, het Regionaal Archief Leiden (RAL), het Comité Open Monumentendagen (OMD), de Stichting Levend Ambacht Leiden (STAL), de Stichting Haags Industrieel Erfgoed (SHIE) en de landelijke federatie Fien. In dat kader werd een bezoek gebracht aan de Hoogovens en aan Senzora te Deventer. In Torun werd in het kader van de uitwisseling van de Stedenband o.a. gekeken naar de monumenten van bedrijf en techniek. Met de Historische Kring Voorhout en de Vereniging Oud-Lisse wisselden we tijdschriften uit.

Met de gemeente Leiden, de SLS en Meelfabriek c.v. werd overlegd terzake van de ontwikkeling van het masterplan Zumthor voor het hergebruik van de Meelfabriek.

Panden

Het bezwaar van STIEL tegen het bestemmingsplan Leiden Zuid West met betrekking tot het Noordmanterrein is door de gemeenteraad niet overgenomen. Een bedenkingenprocedure bij Gedeputeerde Staten leek niet zinvol en is daarom niet begonnen. Met de nieuwbouw op het Noordmanterrein werd inmiddels begonnen.

Met betrekking tot het bestemmingsplan Binnenstad I zijn onze bedenkingen bij gedeputeerde staten niet gehonoreerd en zijn we in beroep gegaan bij de Raad van State. We achten een 40 meter hoge flat aan de Oosterkerkstraat geen goede ruimtelijke ordening mede omdat ook de zichtassen op het terrein daarmee verdwijnen en dit sloop van het kantoorgebouw c.a. van de Meelfabriek, een Rijksmonument, ten gevolge heeft, afgezien van het feit of dat voor de financiële haalbaarheid nodig is.

Grondig onderzoek is gedaan naar de geschiedenis van de bollenschuur aan de Hoge Morsweg. In samenwerking met omwonenden en de Stichting Behoud Bollenschuren werd gezocht naar mogelijke acties om de bollenschuur te behouden en te hergebruiken.

Tweemaal werd het College van B&W verzocht de Watertoren van het vroegere Van Wijkcomplex met aanpalende gevel langs de Hogewoerd op de lijst van Gemeentelijke monumenten te plaatsen.

Op uitnodiging van Woningstichting Portaal en de architect van Stigt mochten we de plannen met betrekking tot het Nuongebouw bekijken en bespreken. Dat zag er allemaal goed uit.

Werkgroepen

De werkgroep archief komt regelmatig bij elkaar om het bedrijfsarchief van de HCW op het Regionaal Archief Leiden te archiveren. Veel archief nog in bezit van Stiel moet nog worden geïnventariseerd alvorens het kan worden overgebracht naar het RAL. De website www.stiel-leiden.nl werd vernieuwd met dank aan Joris Arts.

Stielz

Ons tijdschrift kwam dit jaar weer viermaal uit. Behalve veel kort nieuws over Leiden en de regio verschenen er een aantal goed gedocumenteerde artikelen. Aan de orde kwamen zaken als de Ambachts-

school aan de Haagweg, het afscheid van Slagerij de Roode, een snoepwinkel (Jamin) aan de Steenstraat, de geschiedenis van De 3 EENEN, over bollenschuren en schoorstenen en over de Watertoren aan de Hoge Rijndijk. Van die laatste verscheen zelfs een ontwerp tot hergebruik of bewoning. De foto's waren o.a. van Niek Bavelaar. Nico Ravensbergen zorgde steeds voor de postbezorging. Het laten drukken van Stielz bij Elve gaat vlot mede door de goede lay-out die wordt verzorgd door Christine van der Ven. Het blad werd, naast de donateurs, toegestuurd aan 32 erfgoedorganisaties en 35 overige relaties (pers, politiek, gemeente etc.).

Dit jaar zijn er geen publicaties vanuit Stielz verschenen.

Financiën

Het jaar 2006 sluit af met een voordelig saldo van € 374,05. De opbrengsten van de donateurs bleven op peil dankzij enkele grotere giften. De kosten van het drukken van Stielz kwamen iets lager uit dan geraamd. Voor de toekomst is echter een groter aantal donateurs noodzakelijk of moet gezocht worden naar winstgevende publicaties. De begroting voor 2007 eindigt met een negatief saldo van € 460,-.

Memorabilia

Van de drie oude stadsklokken in ons bezit is een dubbelsteen model gerestaureerd maar moet nog

steeds geplaatst worden, een driekantig model is aangevraagd door het Bureau Blauwberg voor op zijn nieuwe kantoor maar moet nog gerestaureerd en geplaatst worden. De restauratie van de derde stadsklok in ons bezit werd aangevraagd bij het Rabobankwensfonds maar helaas vielen we niet in de prijzen. De Trafozuil staat nog steeds ongebruikt in Groenord, maar er gaan geruchten dat het Vrouwenkerkplein eindelijk zal worden aangepakt.

Activiteiten

Op zaterdagmiddag 16 september werd een klein symposium georganiseerd voor donateurs en belangstellenden over bollenschuren en het hergebruik ervan. Drs. P. Nijhof gaf in het Scheltemacomplex voor een tachtig belangstellenden een overzicht van de soorten bollenschuren die er zijn en het hergebruik van een aantal daarvan. Voor zijn verdiensten voor het industrieel erfgoed in den lande ontving hij de Prijs van Stielz: De Gietijzeren Kandelaar.

Voor Holland Centraal werd een radio-uitzending verzorgd over het Slachthuis.

Onze verzameling gedigitaliseerde dia's, foto's en negatieven werd verder geïnventariseerd. De archivering van de Stielfoto's, die bij het Regionaal Archief Leiden zijn, werd voltooid. Van de resterende 1100 foto's is deels al uitgezocht waar en wanneer iedere foto genomen is.

VERKOOPPUNTEN STIELZ

Dit blad is op de volgende adressen te koop:

Boekhandel De Kler	Breestraat 159	Leiden
Boekhandel De Kler	Kempenaerstraat 39 b	Oegstgeest
Boekhandel Kooyker	Breestraat 93	Leiden
Bruna	Winkelcentrum Kopermolen	Leiden
Bruna	Winkelcentrum Stevenshof	Leiden
Amanda Totaalshop	Maasstraat 1-3	Leiden
Sigarenmagazijn T. Filemon	Bevrijdingsplein 1	Leiden
Tijdschriftenhandel Walk Inn	Breestraat 163	Leiden

ADVERTENTIE

Wij brengen het nieuws graag bij u thuis!

Met het Leidsch Dagblad blijft u op de hoogte van de gebeurtenissen in uw omgeving én leest u al het landelijke en wereldnieuws. Daarnaast besteden we veel aandacht aan cultuur, sport, wonen en ontspanning. Nieuws dat u direct raakt.

Dat brengen wij graag bij u thuis.

Leidsch Dagblad
Jouw wereld, jouw krant

Word abonnee, bel 0800 - 1711 (gratis) of surf naar www.leidschdagblad.nl

architecten

AIV B.V.
ingenieurs

Postbus 32056
2303 DB LEIDEN
Amphoraweg 5
2332 ED LEIDEN
tel.: (071) 531 33 25
fax: (071) 531 83 74

Het Motorhuis
Autodealerbedrijven

Leiden, Vondellaan 80. Tel: 071 - 535 18 00
www.motorhuis.nl

"J. Zierikzee"
maatschoenmakerij

H.P.H. Nusteling
Bakkersteeg 3
2311 RH Leiden
Tel.: 071-5131156

maatschoenen op het net?

www.maatschoenen.nl